

ELINA NIIRANEN

Karjalankielisen musiikin harrastaminen osana instituutioiden toimintaa Uhtualla Karjalan tasavallassa 2010-luvulla

Tässä artikkelissa tarkastelen karjalankielisen musiikin asemaa erityisesti Venäjän pohjoiseen Karjalaan kuuluvan Uhtuan¹ kylässä tapahtuvan harrastustoiminnan avulla. Pohdin sitä, millaisia mahdollisuuksia karjalankieliselle musiikkitoiminnalle on kylässä tarjolla 2010-luvulla. Tämän artikkelin aineisto perustuu paikallista musiikkikulttuuria kartoittavaan tutkimusmatkaani Uhtualle vuonna 2014, jonka tein Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen tutkimushankkeessa *Joustavat etnisyydet: Etnisyysprosessit Petroskoissa ja Karjalan tasavallassa*. Artikkelin taustamateriaalina toimivat aiemmat väitöstutkimukseeni liittyneet tutkimusmatkani samaisessa kylässä vuosina 1999 ja 2001. Laajempaa perspektiiviä aiheeseen tuovat myös muualle Vienan Karjalan alueelle suuntautuneet tutkimusmatkani vuosina 2002 ja 2003. Tutkimukseni asettuu osaksi laajempaa tutkimusaluetta, jossa pohditaan karjalan kielen ja samalla karjalaisen kulttuurin säilymistä paikallisen ruohonjuuritason toiminnan avulla.

Karjalan kielen asema Karjalan tasavallassa on monin tavoin heikko: siltä puuttuu virallinen asema, eikä kielen julkista käyttämistä tueta aktiivisesti. Karjalan kieli elää epävirallisissa yhteyksissä: kielen käyttöä ei valtiollisesti tueta, mutta ei myöskään suoranaisesti kielletä². Vähemmistökielen asemassa oleva karjalan kieli ja kieliyhteisön kulttuuri ovat vaarassa hävitä.

Tässä artikkelissa tarkastelen karjalaisen kulttuurin elinmahdollisuuksia erityisesti musiikkitoiminnassa. Kieli ja kieliyhteisön kulttuuri kulkevat käsi kädessä. Karjalaisen kulttuurin säilyttäminen on yhteydessä kielen säilyttämiseen, mitkä yhdessä liittyvät osaksi laajempaa kokonaisuutta itse kieliyhteisöjen kulttuurin ja tapojen elinvoimaisuuden suojelemiseksi.³ Karjalankielinen musiikkitoiminta on tärkeässä roolissa omaperäisen kulttuurin säilyttäjänä. Karjalan tasavallassa karjalaksi esitetty musiikki on suurimmaksi osaksi perinenumusiikkia.

1 Tässä artikkelissa käytän nimitystä Uhtua, koska se on kylän alkuperäinen karjalankielinen nimi, jolla monet karjalankieliset muistavat paikkakuntaa kutsutun. Virallisesti paikkakunnan nimi on Kalevala ja nimi on vakiintunut laajalti paikkakuntalaisten käyttöön.

2 Knuutila 2019, 106.

3 Ks. Knuutila 2019, 111.

Perinnesmusiikki voidaan hahmottaa Venäjän pohjoisessa Karjalassa monella tavalla. Se voidaan nähdä osana niitä konteksteja, joissa perinnesmusiikki ilmenee. Karjalantutkimuksen professori Pekka Suutari kuvaa kansanmusiikin traditioita Karjalan tasavallan pääkaupungissa Petroskoissa neljän erilaisen kontekstin kautta. Näitä ovat: soveltavan tutkimuksen perinne, ammattimaisuus, paikalliskulttuuriin liittyvä harrastaminen ja suuremmissa keskuksissa kuten Petroskoissa, suomalaisugrialaisten kielten harrastamiseen liittyvä nuorta yleisöä keräävä folkrocktoiminta.⁴ Nämä kontekstit pitävät sisällään erilaisia toiminnan kehyksiä, ympäristöjä, mutta myös yleisöjä ja esittämisen tapoja. Soveltavan tutkimuksen konteksteilla voidaan ymmärtää folkloristiikkaan ja etnomusikologiseen tutkimukseen liittyvä kansanmusiikkitoiminta ja -tutkimustyö. Ammattimaisuus taas hahmottuu esimerkiksi ammattimaisten kuoronjohtajien toimintana tai maailman musiikin kentässä toimivien ammattilaisten aktiivisuutena. Paikalliskulttuuriin liittyvä harrastaminen on esimerkiksi kulttuuritaloissa tapahtuviin harrastusryhmiin osallistumista.

Muita kansanmusiikin esittämisen konteksteja niin maaseudulla kuin kaupungeissa ovat turismiin liittyvä perinteen esittäminen, joka liittyy edellä mainituista konteksteista kahteen: paikalliseen harrastamiseen ja joissakin tapauksissa ammattimaisuuteen. Turismissa perinnesmusiikin esittäminen on keskeinen keino tehdä näkyväksi paikallisuutta. Vienan Karjalan kohdalla voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, kuinka paljon matkailussa hyödynnetään vaikkapa paikallisia lauluja.⁵ Suomesta suuntautuvan matkailun yhteydessä kansanmusiikki saa erityisiä merkityksiä ja musiikki toimii keskeisenä kulttuurisena vuorovaikutuksen keinona ja näyttämönä, jonka piirissä luodaan turisteille mielikuvia paikallisuudesta. Musiikin avulla tuodaan esiin omaleimaisia etnisiä traditioita ja tehdään näkyväksi vuorovaikutusta ja yhteyttä Suomeen. Vienassa asuvilla karjalaisilla on poikkeuksellinen mahdollisuus kommunikoida suomalaisten kanssa käyttäen karjalan ja suomen kieltä.⁶

Kansanmusiikkikilpailut ja -katselmukset, joita järjestetään kulttuuritaloilla, voidaan nähdä myös omana kansanmusiikin esittämisen kontekstinaan, joiden pohjana ovat paikallinen harrastuneisuus, mutta myös ammattimaisuus. Niissä paikallinen harrastuneisuus näyttäytyy laajemmissa kulttuuripoliittisissa yhteyksissä: millaisia ovat esittämisen repertuaarit ja millaista musiikkitoimintaa tuetaan paikallisesti. Kulttuurikeskuksissa perinnesmusiikin esittäminen pohjautuu niin paikalliseen harrastuneisuuteen kuin myös ammattimaisten ohjaajien mukanaan tuomaan repertuaariin ja näkemyksiin kansanmusiikin estetiikasta.⁷

Neljäs kansanmusiikin esittämisyyhteys, jonka voi ajatella pohjautuvan soveltavan tutkimuksen kontekstiin, on perinteentallennus, joka on omanlaisensa kansanmusiikin esittämisen ja musiikillisen identiteetin representoitumisen näyttämö. Pitkäaikaista perinteentallentamista ovat tehneet Venäjän Karjalassa sekä Neuvostoliiton että Venäjän

4 Suutari 2015, 1.

5 Kulttuurimatkailusta Vienan Karjalaan katso esim. Nieminen 1998.

6 Niiranen 2013, 73–77.

7 Suutari 2008, 51–70.

tutkimusinstituutioiden tutkijat sekä suomalaiset tutkijat. Tutkimustyö on vaikuttanut ennen kaikkea paikallisen perinteen arvostamiseen: vahvistanut ihmisten itsetuntoa perinteen esittäjinä, joita tullaan kaukaakin kuulemaan.

Viides kansanmusiikin esittämisen konteksti, joka on tullut Venäjän pohjoisessa Karjalassa keskeiseksi, on festivaaleihin ja erityisesti Sommelo-festivaaliin liittyvä perinnemusiikin esittämiskonteksti. Se kattaa perinnemusiikin paikallisen harrastamisen ja yhtä lailla ammattimaisuuden. Voi ajatella, että se kerää yleisöä myös folkrockmusiikin harrastajista. Kuulijoista osa on Vienan Karjalaan tulleita turisteja. Tässä yhteydessä perinnemusiikilla on siis ylirajainen yleisö. Kansanmusiikkiin liittyy monenlaisia konteksteja, jotka vaikuttavat siihen millaiseksi kansanmusiikki määritellään, miten sitä esitetään ja millaisia yleisöjä se saa.

Perinnemusiikin osalta voidaan puhua fuusioitumisesta: monista eri lähteistä saaduista vaikutteista ja niiden yhteen sulautumisesta. Kansanmusiikin (*narodnaja muzyka*) genreen sisältyy paljon sellaistaakin musiikkia, jota voisi kutsua populaarimusiikiksi. Näin on esimerkiksi paikallisten säveltäjien tuotannon osalta, jotka ovat tuttuudessaan jo kaikkien tuntomia ja osaamia kappaleita.⁸ Kansanmusiikkiin sisällytetäänkin paikallisperinteistä peräisin oleva musiikkiohjelmisto, mutta myös neuvostoaikaiset sävelletyt ja erityisesti sotien jälkeen yleisesti tunnetuiksi tulleet populaarit sävelmät.⁹

Kansanmusiikkia esitetään monenlaisin tavoin. Kansanmusiikkia voidaan esittää kyläjuhlien ohjelmallisena numerona paikallisin voimin tai se voi olla festivaalien maailmanmusiikin genreen sijoittuva monimediainen show. Paikallisessa kansanmusiikin esittämisessä yhdistyvät paikallisiin juhlaperinteisiin liittyneet tavat kuten esimerkiksi tietyt perinnetanssit. Nykyään mukana on vaikutteita myös kaikkialla Neuvostoliitossa yhtä aikaa tapahtuneen kansankulttuurin estradisoitumisen myötä tulleista esityskäytännöistä, kuten kuoromuodostelmassa laulamista.¹⁰

Kenttämatkallani 2014 tapasin perinnemusiikin parissa toimivat ohjaajat ja ryhmät Uhtualla kulttuuritalolla, joka on omanlaisensa musiikin harrastamisen ja esittämisen konteksti. Kulttuuritaloilla on tietynlainen esittämisen ja harrastamisen traditio, jossa kansanmusiikilla on ollut ja on edelleen merkittävä rooli. Kulttuuritalo kokoaa yhteen paikalliset harrastajat ja siellä toimivat ammatikseen harrastajia ohjaavat koulutetut muusikot ja tanssiohjaajat. Ympäristöllä on vaikutusta ihmisten tapaan puhua musiikista ja nähdä se esityksellisen ympäristönsä valossa. Uhtuan kulttuuritalolla tapaamani muusikot olivat hyvin tietoisia paikallisperinteistä ja niiden esittämiskäytännöistä, mutta myös toiminnassaan sidottuja vuoden kiertoan liittyviin esitysaikatauluihin ja ohjelmistovaatiuksiin, joita kulttuuritalossa noudatettiin. Perinnemusiikki genrenä Venäjän pohjoisessa Karjalassa on moniulotteinen ilmiö, joka pohjautuu paikallisiin traditioihin, neuvostoajan esteettisiin ihanteisiin ja liittyy tiettyihin vakiintuneisiin esittämiskonteksteihin. Sitä esite-

8 Näin on esimerkiksi uhtualaisen säveltäjä Veikko Pällisen tuotannon suhteen. Hänen sävellyksensä ovat paikallisille niin tuttuja, että kun kappaleita esitetään, yleisö laulaa esityksen mukana. Kenttämuistiinpanot Elina Niiranen 6.10.2014–12.10.2014. Uhtua.

9 Gladyshev 2014a, 2014b; Olšakov 2014.

10 Ks. lisätietoja estradiesittämisen käytännöistä esim. Niiranen 2019, 270–271.

tään Uhtuan kulttuuritalossa osana teemallisia juhlallisuuksia. Palaan tähän myöhemmin. Perinnesiikki on muuntuvainen myös sen mukaan, millaisia odotuksia siihen liitetään. Kansanmusiikki voidaan nykyään nähdä osana maailmanmusiikkia, jolloin esimerkiksi siihen kuuluvien esteettisten ihanteiden ei tarvitse palvella vain paikallisia yleisöjä. Tämä tulee esiin vaikkapa joka kesä järjestettävällä Sommelo-festivaalilla Vienan Karjalassa.

Kulttuurilaitosten toiminnan lähtökohtia Karjalaisen musiikin harrastamiseen pitävät yllä monet paikalliset instituutiot Uhtualla osana muuta kulttuurityötä, joskin karjalainen kulttuuri on nykyisessä Venäjän Karjalassa marginaalissa. Tällä tarkoitan sitä, että karjalankielisen kulttuurin ylläpitäminen ja vaaliminen eivät ole valtiollisten kulttuurilaitosten ensisijaisena tehtävänä, vaan esimerkiksi kulttuuritaloilla pyritään tarjoamaan toimintaa, joka palvelisi paikallisia asukkaita heidän etnisestä taustastaan huolimatta. Karjalan kieltä ei käytetä toiminnassa juuri muutoin kuin paikallisen ohjelmiston esittämisessä. Karjalan kielen sivurooli kulttuuritoiminnassa pohjaa Neuvostoliiton aikaiseen kulttuuripolitiikkaan, joka pyrki luomaan yhtenäiskulttuuria ihmisten etnisistä taustoista huolimatta ja luomaan ”neuvostokansalaisen” identiteettiä.¹¹

Paikalliset kyläkulttuurit Vienan Karjalassa olivat vallankumoukseen (1917) saakka elinvoimaisia karjalankielisen kanssakäymisen yhteisöjä ja niiden kulttuurista ilmapiiriä leimasi paikallinen karjalaisuus. Sittemmin Neuvostoliiton rakentamisessa paikalliset perinteet saivat vähemmän jalansijaa ja niiden tilalle tuli ideologinen valistustyö. Paikallinen musiikkiperinne säilyi kuitenkin ihmisten omana harrastustoimintana perheissä ja epävirallisissa kokoontumisissa, ja sillä oli sijansa myös kulttuuritalojen virallisessa ohjelmistossa.¹²

Karjalainen perinne nähdään nykyään Uhtualla alueellisena perintönä. Representaatiot Karjalasta ja siihen oleellisena osana kuuluvasta yhteisestä perinnöstä koskettavat muitakin Karjalan alueella asuvia kuin vain etnisiä karjalaisia. Keskeinen osa tätä yhteistä henkistä perintöä on *Kalevala*-eepos. *Kalevalan* yhteydessä puhutaan kansallisesta kulttuurista, joka viittaa Karjalan alueeseen yhteisenä henkisen kulttuurin kotina. Kalevalainen kulttuuri voidaan nähdä laajempaan paikallisuuteen, joka ei ammenna vain karjalaisista perinteistä vaan paikallisuudesta, joka nähdään osana yhteistä paikallista identiteettiä.

Paikallinen kulttuuriperintö ammentaa perinteisiin elinkeinoihin sitoutuneesta elämäntavasta, ikonisoituneista symboleista, jotka ovat paikallisesta eepisestä kansanrunoudesta lähtöisin. Nämä symbolit ovat keskeisesti esillä esimerkiksi rakennusten julkisivuissa ja muussa visuaalisuudessa, jossa kuvataan Karjalaa erityisenä paikkana. Karjalainen identiteetti on siis kytköksissä paikan identiteettiin. Sen sijaan etninen karjalaisuus on selkeästi vähemmistöidentiteetti, eikä sen asema ole vahva. Kommunikointi venäjän kielellä on arkipäivää ja vähemmistöt ovat monessa suhteessa kulttuurisesti assimiloituneet valtaväestöön.

¹¹ Ks. esim. Olson 2004, 38–49.

¹² Ks. muutoksesta perinnesiikin esittämisessä lisää Suutari 2010, 217–220; Niiranen 2011, 150–152.

Karjalaisen musiikin uudenlaiset yleisöt

Vaikka karjalan kielen asema on arkipäivässä heikko, karjalaksi laulaminen on saanut uudenlaisia yleisöjä. Neuvostoliiton hajottua 1990-luvulla vapaampi ilmapiiri sai aikaan erityisesti vähemmistökielillä laulettua musiikin harrastamisen elpymisen juuri siksi, että sillä alkoi olla uudenlaista kysyntää. Suomesta Viaan suuntautuvan turismin ja muiden suomalaisten kanssa virinneiden yhteistyöhankkeiden myötä karjalankielinen perinne sai näkyvyyttä. Karjalankielistä ohjelmistoa oli toki harjoitettu säveltäjä ja muusikko Veikko Pällisen johtamassa kuorossa vuosikymmeniä Uhtualla.

Venäjän sisäpoliittinen tilanne 2010-luvulla on vaikeuttanut etnisten perinteiden esiin tuomista ja vähemmistökielisen toiminnan ylläpitämistä. Karjalankielistä toimintaa ei erityisesti tueta. Samaan aikaan karjalan kielen osaajien määrä on laskussa, karjalankielinen toiminta on entistä enemmän marginaalissa¹³. Kun esimerkiksi Siperiassa lapset saavat ala-asteella opetuksensa paikallisella kielellä¹⁴, Venäjän Karjalassa karjalan kieltä opiskellaan vain muutamia tunteja viikossa. Päivähoidossa oleville lapsille suunnattu karjalankielinen kielipesätoiminta oli lokakuussa 2014 Uhtualla huomattavasti pienemmässä roolissa kuin toiminnalle alun perin oli suunniteltu. Toimintaa oli kaventanut hallinnollinen rajoitus, jossa karjalan kieltä sai käyttää lapsille suunnatussa toiminnassa vain muutaman tunnin ajan päivässä.

Uhtua keskeisenä kulttuuripaikkakuntana

Uhtua on varsin mielenkiintoinen paikkakunta perinnesäveltäjätoimijoiden tutkimisen suhteen, koska paikkakunnalla on ollut ja on edelleen keskeinen asema pohjoisen Karjalan Tasavallan kulttuuritoiminnan veturina. Uhtualla on aikoinaan toiminut oma jousiorkesteri, torvi-orkesteri sekä radio. Karjalankielistä radio-ohjelmaa toimitettiin vuonna 2014 Uhtualta joka maanantai tunnin verran. Kylässä oli myös opettajaseminaari, joka koulutti opettajia peruskouluihin ympäröiviin kuntiin ja kouluihin eri puolille Neuvosto-Karjalaa. Uhtualla on toiminut lentokenttä, joka on avannut yhteydet muualle Neuvostoliitossa ja kulttuurielämän kannalta keskeiseen Petroskoihin¹⁵. Uhtua on edelleen seutukuntansa vetovoimaisin keskus, ja se on myös aluehallinnollinen keskus.

Nykyään Uhtualla keskeisimmät kulttuuritoimintaa ylläpitävät instituutiot ovat kulttuuritalo ja musiikkikoulu. Muita keskeisiä kulttuurilaitoksia ovat kirjasto, jolla on

¹³ Etnisyysprosesseja Karjalan tasavallassa tutkineen Suutarin mukaan Venäjällä Karjalan kieleen ja kulttuuriin suhtaudutaan epäluuloisesti, mikä johtaa siihen että karjalaiset itsekin varovat samaistumasta omalla alueellaan perinteiseen kulttuuriin ja yhteisöön ("Venäjällä puhutaan venäjää" – Tutkimuksen mukaan suhtautuminen karjalan kieleen on Venäjällä epäluuloista. 26.1.2016. Yle Uutiset). Karjalan kielen asemasta Karjalan tasavallassa myös muun muassa Knuuttilla 2019.

¹⁴ Konttinen 2016, 68.

¹⁵ Konkka 1996, 166–167.

oma karjalaisten kirjailijoiden kokoelma, runonlaulajien museo, joka nimensä mukaan esittelee alueen runolaulajia, ja paikallismuseo, jossa siinäkin on oma näyttelyosastonsa runolaulajille ja paikallisille musiikkivaikuttajille. Uhtualla toimii myös lasten ja nuorten kulttuurikeskus. Alueella on myös melko tuore etnokulttuurikeskus, johon palaan tarkemmin tuonnempana.

Kulttuuritalo on keskeinen toimija, joka ylläpitää kulttuurikerhoja ja muuta kulttuuri-toimintaa eri-ikäisille harrastajille. Toiminta on suunniteltu niin, että kaikille ikäryhmille olisi jotakin tarjottavaa. Tämän totesin lokakuussa 2014, jolloin vierailin Uhtualla ja pääsin seuramaan kulttuuritalon toimintaa. Vajaan viikon aikana seurasin lasten tanssiharjoituksia, karjalankielisen ja venäjänkielisen kuoron ja perinneleikkiryhmän harjoituksia sekä kanteleryhmän harjoituksia. Kaikkien ryhmien harjoitukset pidettiin venäjäksi. Samaisella kulttuuritalolla saatoin tutustua myös vialaisen taiteilijan, Vitali Dobrinin kalevala-aiheisiin seinämaalauksiin. Viikon loppupuolella kulttuuritalolla oli myös Petroskoin Kansallisen teatterin vierailu ja disko nuorille.

Kulttuuritalossa on kaksi aikuisille suunnattua kuoroa, joiden molempien ohjelmistossa on kansanmusiikkia. Toinen kuoroista, ”Veikko Pällisen muistolle omistettu kuoro”, esittää suomen- ja karjalankielistä ohjelmistoa. Kulttuuritalolla harjoittelee myös kanteleista, puhaltimista ja lyömäsoittimista koostuva yhtye, jonka ohjelmistossa on suomen- ja karjalankielisiä lauluja. Karjalan kieli näkyy siis näiden ryhmien toiminnassa erityisesti ohjelmistovalinnoissa.

Kulttuuritalo areenana valtakunnallisille juhlille

Kulttuuritalossa järjestetään paikkakuntalaisille juhlia miltei jokaisena kansallisena juhlapäivänä. Näitä kansallisia juhlapäiviä on vuodenkierron aikana useita. Kulttuuritaloilla kaikkialla Venäjällä juhlitaan näyttävästi muita kuin kristillisiä juhlapäiviä, joiden vietto keskittyy koteihin ja kirkon piiriin. Kansallisina juhlapäivinä Uhtuan kulttuuritalossa pidetään yleisölle avoimia juhlia, joiden keskeisenä osana ovat musiikki- ja tanssiesitykset. Kutakin juhlaa vietetään sen teemaan sopivalla musiikkiohjelmistolla. Isänmaan puolustajien päivänä 23. helmikuuta lauletaan maanpuolustukseen liittyviä lauluja, ja keskeisessä roolissa ovat myös sota-aiheiset ja heti sotien jälkeen suosituiksi tulleet laulut. Näiden laulujen laulaminen muodostaa eräänlaisen sukupolvikokemuksen, johon voivat yhtyä kaikki ne, joita sodat ovat jollakin tavalla koskettaneet. Venäjällä sotaveteraanien muistaminen ja sodan muiston juhliminen liittyy ennen kaikkea voitonpäivän, jota vietetään yhdeksäs toukokuuta, toisen maailmansodan loppumisen muistoksi.¹⁶

Kulttuuritalolla juhlitaan myös monia muita kansallisia juhlapäiviä, muun muassa

¹⁶ Voitonpäivän juhliminen on nähty kansallisena menneisyyden uudelleen tulkinnan kontekstina, jossa muistojuhla korostaa kansallista omanarvontuntoa nykyhetkessä. Aihetta on käsitelty myös rituaalisen muistamisen näkökulmasta ks. esim. Davydova-Minguet 2015; Laine 2016.

Venäjän kansallispäivää 12. kesäkuuta ja Venäjän federaation lipun päivää 22. elokuuta. Kansallisen yhtenäisyyden päivä, joka on korvannut aiemmin lokakuun suuren vallankumouksen juhlapäivän, on neljäs marraskuuta ja Venäjän federaation perustuslain päivä 12. joulukuuta. Keskeisiä kulttuurisia juhlia ovat myös naistenpäivä, jota vietetään kahdeksas maaliskuuta ja tiedonpäivä, ensimmäinen syyskuuta.¹⁷ Näistä jälkimmäisenä juhlitaan ensimmäisellä luokalla koulunsa aloittavia lapsia ja silloin Uhtuan kulttuuritalolla kokoontuvat lasten vanhemmat ja sukulaiset. Keskeisessä osassa tuolloin ovat lasten esittämät perinneleikit ja venäjänkieliset laulut.

Uhtuan kulttuuritalon juhlapäivien vietto ei siis poikkea Venäjän kulttuuritalojen juhlatarjonnasta. Kansallisten juhlapäivien juhlinta vaikuttaa paljon kulttuuritalolla harjoittelevien kuorojen ja yhtyeiden toimintaan, sillä kokoonpanojen oletetaan esiintyvät juhlissa. Kulttuuritaloilla toimivien kuorojen harjoittama ohjelmisto määräytyy siis pitkälti vuodenvaihtoon liittyvien juhlien teemojen mukaan.

Venäjän Karjalassa on miltei jokaisessa kylässä jonkinlainen kunnallinen ja keskusjohtoisesti hallintoitu kulttuuritoiminnalle pyhitetty talo. Pienemmissä kylissä niitä kutsutaan klubeiksi¹⁸ ja suuremmissa kulttuuritaloiksi. Kulttuuritaloja hallinnoidaan keskitetysti. Uhtuan kulttuuritalon alaisia ovat lähikylien kuten Borovoin ja Jyskyjärven kulttuuritalot. Tämä tarkoittaa sekä taloudellista että sisällöllistä hallintoa: Uhtualta käsin johdetaan ja seurataan lähiseutujen kulttuuritalojen toimintaa ja taloutta. Kulttuuritalojen harrastajaryhmät vierailevat toistensa luona ja ryhmien ohjaajat saavat täydennyskoulutusta niin Uhtualla kuin Petroskoissakin, joista jälkimmäisessä toimii koko Karjalan tasavallan kulttuurihallinnon keskus.

Karjalankielisen kulttuurin säilyttäjät

Uhtualla kulttuuria ei pidä yllä vain kulttuuritaloinstituutio, vaan myös verrattain uusi etnokulttuurikeskus, joka edustaa kaikkia alueen etnisiä kulttuureja.¹⁹ Etnokulttuurikeskukset tavoittavat toiminnallaan paikkakunnalle tulevat turistit ja turismin edistäminen onkin niiden yhtenä tavoitteena. Keskuksat ovat paikkoja paikalliskulttuurin ominaispiirteiden esittelemiseksi ulkopuolisille. Tärkeää on myös paikallisille suunnattu toiminta, johon on ollut suunnitteilla muun muassa vähemmistökielten elvyttämiseen liittyvää kerho- tai kielipesätoimintaa.²⁰ Lokakuussa 2014 Uhtuan etnokulttuurikeskuksessa oli meneillään kansanpukujen ompelukurssi, jonne osallistui puolenkymmentä

¹⁷ Kuraš 2014.

¹⁸ Vaikka ihmisten arkipuheessa tulee yleensä esiin vain kulttuuriklubi-sana, virallisesti kunnallisen kulttuuritoiminnan keskuksia kutsutaan kuitenkin kulttuuritaloiksi.

¹⁹ Etnokulttuurikeskukset ovat syntyneet Juminkeko-säätiön, Karjalan tasavallan kulttuuriministeriön ja tasavallan kansallisten kulttuurien ja kansantaiteen keskuksen yhteistyönä. Niiden perustaminen käynnistyi vuonna 2013 eri puolilla Luoteis-Venäjää.

²⁰ Etnokulttuurikeskusten verkosto Karjalaan. Yle uutiset 26.5. 2011.

paikallista naista. He ompelivat itselleen kansanpukua, jotta voisivat käyttää sitä lastentarhan kielipesätoiminnan työntekijöinä ja myös kansallisina ja paikallisina juhlapäivinä. Uhtuan kulttuurikeskuksessa keskeisessä roolissa oli materiaallinen kansankulttuuri. Sitä esiteltiin näyttelyssä, jossa kuvattiin esinekulttuuria ja vanhoja työtapoja. Käymissäni keskusteluissa paikallisen kulttuurivaikuttajan ja teatteriohjaaja Valentina Saburovan²¹ kanssa kävi ilmi, että keskuksiin suunnitellaan myös esiintymistoimintaa. Ongelmallisena Saburova näki sen, että karjalankielentaitoisia ohjaajia ei ole nuoremmissa ikäryhmissä. Kulttuurikeskusten toiminta ei ole ensisijaisesti paikallisilla kielillä tapahtuvaa, mutta kielitaidosta olisi hyötyä, koska keskuksissa on tarkoitus järjestää kielikerhoja ja keskuksissa esitellään laajasti paikallista perinnettä ja paikallishistoriaa myös suomalaisille kävijöille.

Viime vuosina Uhtualla ovat toimineet karjalankielistä perinneohjelmistoa esittävät lasten ryhmät osana musiikkikoulun toimintaa. Tämä toiminta on alun perin käynnistynyt Kuhmossa toimivan Juminkeko-säätiön toimeenpaneman hankkeen *Runolaulun juuret ja versot* aikana vuosina 2006–2008. Hankkeessa koulutettiin paikallisia lasten perinneryhmien vetäjiä, hankittiin paikallisille harrastuspiireille soittimia ja organisoitiin paikallista musiikin harrastustoimintaa. Muutamat ohjaajista ovat jatkaneet toimintaansa hankkeen päättymisen jälkeen. Keskeistä toiminnassa on ollut paikallisen kielen käyttäminen opetuksessa ja toisaalta paikallisten sävelmien ja perinneleikkien sekä tarinoiden opettaminen.²²

Tällainen ruohonjuuritason toiminta pitää näkyvillä karjalankielistä kulttuuria. Vaikka toiminta ei mittakaavaltaan ole massiivista, sillä on merkitystä. Se, että paikkakunnalla voi osallistua toimintaan, jossa karjalan kielellä on keskeinen rooli, on tärkeää karjalaisen kulttuurin säilymisen kannalta. Uhtualla toimi pitkään karjalankielinen teatteriryhmä, joka esitti ohjelmistonsa karjalaksi, mutta se ei ollut toiminnassa Uhtualla käydessäni vuonna 2014.

Sukupolvien erilainen suhde karjalaiseen perinnetoimintaan

Perinnemusiikki voidaan nähdä nimenomaan paikalliskulttuuriin liittyvänä harrastamisena, jossa eri sukupolvet toimivat hiukan eri lähtökohdista ja kiinnostuksista käsin. Perinnemusiikin rooli paikallisissa yhteyksissä Uhtualla on kahtalainen. Yhtäältä se kokoaa yhteen karjalaisia, joiden kieli elää perinteisissä yhteyksissä kuten perinne-esityksissä ja kokoontumisissa yhteisen harrastamisen ympärillä. Toisaalta perinnemusiikki toimii siltanä neuvostoaikaan, jolloin kansanmusiikin pohjalta synnytetty kansallinen kulttuuri läpäisi kokonaisia sukupolvia ja oli keskeinen konteksti paikallisessa harrastamisessa. Neuvostoajalta on peräisin kulttuuritaloilla tapahtuva perinnettä hyödyntävä ja fuusioiva kuoro-toiminta, joka on ollut alusta saakka ohjattua toimintaa. Siihen on tuonut uutta sit-

²¹ Saburova 2014.

²² Saburova 2014; Semjonova 2014.

temmin nuorten ammattilaisten ennakkoluuloton suhde perinteeseen: halu uudistaa sitä neuvostoajan folkloresta poikkeavin esteettisin päämäärin²³, mutta myös tutustumalla paikalliseen kansanmusiikkiin sitä itse keräämällä²⁴.

Etnisyyttä voidaan tarkastella johonkin kuulumisen tai kuulumattomuuden perusteella. Johonkin ryhmään identifioituminen voidaan tehdä luokittelemisen ja kategorisoinnin avulla.²⁵

Vienan Karjalan Uhtuan kylässä karjalaisuus ei ihmisten haastattelupuheessa näyttyädy kategoriana, joka tulisi korostetusti esiin²⁶. Karjalaisuudesta tai karjalan kielestä puhuminen liittyy tilanteisiin, joissa puhutaan omista sukulaisuussuhteista tai viitataan menneisiin koettuihin tapahtumiin tai jonkun henkilön perhesuhteisiin. Karjalaiseen perinteeseen liittyvä toiminta kokoaa kuitenkin ympärilleen ihmisiä.

Vanhemman, 1930–40-luvuilla syntyneen, sukupolven arkipäivässä karjalan- ja suomenkielisellä musiikkitoiminnalla on edelleen paikkansa. Vanhemmille harrastajille musiikki toimii kokemuksellisenä siltana omiin lapsuuden aistikokemuksiin, menneeseen kyläkulttuuriin ja muistoihin. Karjalaisen perinnesäveltämisen harrastaminen luo mahdollisuuden monen kohdalla jo unohtuneen äidinkielen käyttämiseen ja ylläpitämiseen valitun karjalan- ja suomenkielisen lauluohjelmiston avulla.²⁷ He voivat laulaa vanhemmiltaan ja isovanhemmiltaan omaksumallaan kielellä, jota he jonkin verran edelleen puhuvat. Kielen myötä omaleimainen kulttuurinen osaaminen on läsnä myös laulajien tavassa artikuloida. Laulujen sanoissa esiintyvät ä-äänteet he ääntävät kuten karjalan kielessä, eivät venäläisittäin taka-i:nä. Vaikka Veikko Pällisen muistolle omistetun kuoron harjoitukset pidetään venäjäksi, monet kuorolaisista kertoivat tulevansa harjoitukseen siksi, että he saattoivat käyttää siellä karjalan kieltä.²⁸

Perinnesäveltämisen ja karjalaksi laulamisen merkitys keski-ikäiselle, 1950–80-luvuilla syntyneille sukupolville ja nuorille, ovat vaikeammin määriteltävissä, ja näiden sukupolvien osalta asian tarkastelu vaatisi oman tutkimuksensa. Vaikutelmani oli, että keski-ikäiselle sekä sitä nuoremmalle sukupolvelle perinnesäveltämisen harrastamisen motiiveja olivat muut seikat kuin omien juurien pohtiminen tai muiden karjalan kieltä osaavien parissa toimiminen. Etenkin nuoret soittavat perinnesäveltäjiä ja esittävät karjalaista musiikkia osana musiikkikoulutusta. Voikin ajatella, että heidän karjalaista repertuaariaan näiltä osin pitävät yllä instituutiot.

23 Ks. Olson 2004, 119.

24 Gladyshev 2014c; Olšakov 2014.

25 esim. Barth 1969.

26 Kenttämusiistiinpanot Elina Niiranen 6.10.2014–12.10.2014. Uhtua.

27 Karjalan kielen merkityksellisyydestä karjalaisnaisille kirjoittaa myös Julia Litvin 2019, 153. Hän havaitsi tutkimuksessaan, joka käsittelee karjalaisnaisten etnisyyshuonetta, että kielen merkitys oli hyvin tärkeä oman karjalaisuuden rakentumisessa, vaikka karjalan kielen taito olisi heikko.

28 Korhonen & Tapatšnikova 2014.

Lopuksi

Perinnesäveltämiseen ja harrastamiseen Uhtualla liittyy vaikutteita monista eri suunnista. Sitä muokkaamassa ovat ammattikoulutuksen saaneet ohjaajat ja paikallinen kulttuuripolitiikka. Se pohjautuu ainakin osin paikallisiin repertuaareihin, mutta myös laajemmin Venäjällä käytössä oleviin lauluohjelmistoihin, joita sovitaan paikallisiin juhliin sopiviksi. Perinnesäveltämistä ja harrastamista ovat tukemassa paikalliset kulttuuri-instituutiot. Karjalankielinen toiminta on osa instituutioiden ohjelmistoa, vaikka niiden toiminnassa ei näy erityisesti karjalankielisen toiminnan tukeminen.

Karjalankielistä toimintaa ei ole olemassa ilman siihen osallistuvia ihmisiä. Karjalaisuus on joustava paikkaan sitoutunut identiteetti, joka ei ole aina yhteydessä etnisiin juuriin. Karjalaisuus voidaan nähdä myös seutukunnallisena kulttuuriperintönä. Monelle karjalaisuus on kuitenkin hyvin henkilökohtaista ja poikkeaa sen julkisen esittämisen repertuaareista. Karjalainen musiikkitoiminta tuo näkyviin tapoja asettua ilmaisemaan karjalaista identiteettiä, johon liittyy monilla sen piirissä toimivilla varsin henkilökohtaisia vaikuttimia.

Tapaamani uhtualaiset karjalaiset puhuivat suhteestaan musiikkiin usein liittyneenä henkilökohtaisiin muistoihin. Kuoron repertuaariin kuuluvista lauluista osa toi heidän mieleensä läheiset ihmiset ja eletyt tunnelmat, puhutun karjalan kielen. Joidenkin kuorossa aktiivisesti musiikkia harrastavien äidit tai tädit olivat aiemmin laulaneet samaisessa kuorossa. Useiden harrastajien suhde karjalankieliseen laulamiseen olikin hyvin omakohtaista ja tunnepitoista.

Tässä artikkelissa olen esitellyt karjalankielisen musiikin elinolosuhteita Venäjän Karjalan Uhtuan kylässä. Perinnesäveltämiseen Uhtualla liittyy etnisyyden representoimista, kuten karjalan kielellä laulettu laulurepertuaari ja kansanomaisen pukeutumisen antavat ymmärtää. Karjalankielistä musiikkitoimintaa pitävät yllä myös innokkaat paikalliset harrastajaohjaajat, jotka ohjaavat lasten perinneleikkiryhmiä esimerkiksi musiikkikoululla. Sekä kulttuuri-instituutioissa järjestetty toiminta että muu harrastustoiminta, jossa on mahdollista toimia karjalan kielen ja kulttuurin parissa, ovat tärkeitä karjalaisen kulttuurin säilymisen kannalta.

Lähteet

Haastattelut

- Gladyšev, Juri 2014a. Uhtua 7.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Gladyšev, Juri 2014b. Uhtua 8.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Gladyšev, Juri 2014c. Uhtua 9.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Olšakov, Nikolai 2014. Uhtua 8.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Korhonen, Anni & Tapatšnikova, Galina 2014. Uhtua 8.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Kuraš, Olga 2014. Uhtua 10.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Olšakova, Elena 2014. Uhtua 9.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Saburova, Valentina 2014. Uhtua 11.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Semjonova, Arina 2014. 11.10.2014. Haastattelija Elina Niiranen. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Niiranen, Elina 2014. Kenttämuistiinpanot 6.10.2014–12.10.2014. Uhtua.

Kirjallisuus

- Barth, Fredrik 1969. Introduction. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Cultural Difference*. Toim. Fredrik Barth. London: Allen & Unwin, 9–38.
- Davydova-Minguet, Olga 2015. Voitonpäiväjuhla Sortavalassa. *Elore* 2015/ 2. Vol 22. DOI: <https://doi.org/10.30666/elore.79218> (luettu 11.12. 2016).
- Etnokulttuurikeskusten verkosto Karjalaan. 26.5. 2011. Yle Kainuu. <https://yle.fi/uutiset/3-5366010> (luettu 7.12.2020).
- Knuuttila, Sanna-Riikka 2019. Karjalan kielen revitalisaatio: ruohonjuuritason elvytystä kielipolitiikan raameissa. *Joustavat etnisyydet. Identiteettiprosessit Karjalassa*. Toim. Pekka Suutari & Olga Davydova-Minguet. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura, 103–118.
- Konkka, Unelma 1996. Uhtua vialaisen kulttuurin keskuspaikkana 1900-luvulla. *Karjalan Heimo* N:o 9–10, 166–169.
- Konttinen, Jussi 2016. Lapset, nyt Siperiaan! Konttisen perhe muuttaa paikkaan, jossa voi talvella laskea jopa 60 pakkasasteeseen. *Helsingin Sanomat* kuukausiliite. Syyskuu 2016, 68.
- Laine, Veera 2016. Kun sotaa pitää juhlia – miten Venäjä tulee toimeen menneisyytensä kanssa. *The Ulkopolitist*. <https://ulkopolitist.fi/2016/05/18/kun-sotaa-pitaa-juhlija-miten-nyky-venaja-tulee-toimeen-menneisyytensa-kanssa> (luettu 11.12.2020).
- Litvin, Julia 2019. Etnisyys ja sukupuoli karjalaisnaisten identiteettipuheessa Petroskoissa. *Joustavat etnisyydet. Identiteettiprosessit Karjalassa*. Toim. Pekka Suutari & Olga Davydova-Minguet. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura, 143–166.
- Nieminen, Markku 1998. Vienan Karjala. *Karjala. Historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 705. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 277–291.
- Niiranen, Elina 2019. Karjalaisuus ja musiikkikäytännöt Uhtualla: Musiikkitoiminta polkuina paikallisiin juuriin. *Joustavat etnisyydet. Identiteettiprosessit Karjalassa*. Toim. Pekka Suutari & Olga Davydova-Minguet. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura, 251–288.
- Niiranen, Elina 2013. *Maria Feodorovan laulupolut. Vienankarjalaisen kansanlaulajan repertuaari musiikkisukupolven rakentajana*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

- Niiranen, Eliina 2011. Modernisaatio ja vienalainen laulu 1920-luvulta 1950-luvulle. *Laulu kulttuurisena kommunikaationa*. Toim. Pekka Huttu-Hiltunen, Janne Seppänen, Eila Stepanova, Frog & Riitta Nevalainen. Juminkeon julkaisuja 87. Runolaulu-Akatemian julkaisuja 16. Kuhmo: Juminkeko, 147–153.
- Olson, Laura J. 2004. *Performing Russia. Folk revival and Russian identity*. New York: RoutledgeCurzon.
- Suutari, Pekka 2015. Kansanmusiikin kansalliset näyttämöt Petroskoissa / [2a314925-c783-46c3-af73-9be3cecc6c7f](https://doi.org/10.2314925-c783-46c3-af73-9be3cecc6c7f) (uef.fi) (luettu 9.12.2020).
- Suutari, Pekka 2010. Representations of Locality in Karelian Folk Music Activities from Composers to Singing Women: What Was Represented when Karelian Folk Music Was Performed? *Karelia Written and Sung. Representations of Locality in Soviet and Russian Contexts*. Toim. Pekka Suutari & Juri Šikalov. Helsinki: Kikumora Publications, 209–228.
- Suutari, Pekka 2008. Karjalaisen lauluperinteen säilyminen ja muutos Vienassa. *Musiikin Suunta* 3–4, 51–70.
- [”Venäjällä puhutaan venäjää” – Tutkimuksen mukaan suhtautuminen karjalan kieleen on Venäjällä epäluuloista.](https://yle.fi/uutiset/3-862485) 26.1.2016. *Yle Uutiset*. <https://yle.fi/uutiset/3-862485>. (luettu 7.12.2020).